

- «Землевпорядкування» / Куліковський Б.Б., Шумлянський В.С., Шевченко З.І. – НМЦ аграрної освіти, 2011. – 14с.
6. Настільна книга педагога. Посібник для тих хто хоче стати вчителем-майстром / В.М. Андрєєва, В.В. Григораш. – Х.: Вид. група «Основа : Тріада +», 2007. – 352 с.
7. Федорчук Е. І. Сучасні педагогічні технології. Навчально-методичний посібник . – Кам'янець-Подільський : АБЕТКА, 2006. – С. 57.

С исторической точки зрения рассмотрены возникновения метода проектов и проектных технологий, отражены целесообразность применения проектных форм работы студентов при изучении дисциплины «Введение в специальность» в высших учебных заведениях I-II уровня аккредитации специальности 5.08010102 «Землеустройство».

Метод проектов, проектная технология, дисциплина «Введение в специальность», землеустроитель.

From a historical point of view of a method considered the projects and technologies that reflect the feasibility of the project forms the work of students in the study course "Introduction to the profession" in higher education I-II levels of accreditation specialty 5.08010102 "Land Management".

The method of project, design technology, discipline "Introduction to speciality", landsurveyor.

УДК 378.14: 504(043)

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ ОСВІТОЮ ВИЩОЇ ШКОЛИ

**Т. Саєнко, професор кафедри екології
Національний авіаційний університет**

Розглянуто шляхи модернізації екологічної освіти вищої школи у період компетентнісної парадигми та заключного етапу Декади освіти для сталого розвитку (2011-2014 рр.).

Ключові слова: моніторинг екологічної освіти; освіта для сталого (збалансованого) розвитку; інформаційне суспільство.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Нині акцент в освіті зміщується від навчання взагалі (когнітивна парадигма) до його якості, дієвості, гармонійності (компетентнісна парадигма). Суттєвим фактором переходу до освіти сталого (збалансованого) розвитку та посилення ролі екологічної освіти є удосконалення системи управління галуззю та запровадження ефективного освітянського менеджменту і аудиту. Науково обґрунтоване управління передбачає планування із залученням усіх національних ресурсів, організацію

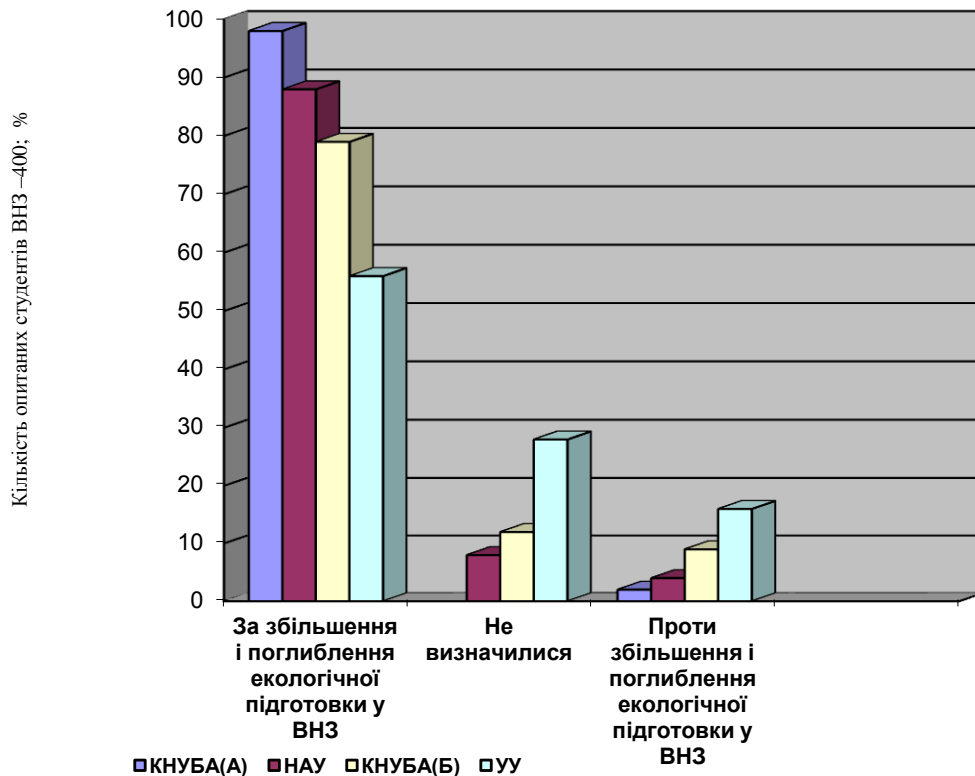
відповідального процесу їх реалізації, державно-суспільний контроль та незалежний моніторинг [2, с.7].

Для прийняття ефективних і своєчасних управлінських рішень, що відповідають реальному станові об'єкта управління - студента, слухача, викладача, кафедри, факультету, навчального закладу чи системи освіти загалом, необхідна об'єктивна інформація про результати їхньої діяльності. Це потребує налагодження моніторингу, без якого не може функціонувати кожна цілісна структура, як певний живий організм не може діяти без зворотного зв'язку з навколишнім середовищем.

За результатами емпіричних педагогічних досліджень, що здійснені серед студентів технічних спеціальностей ВНЗ та у яких взяли участь: 400 осіб Національного авіаційного університету (НАУ); по 400 осіб архітектурного факультету (КНУБА-А) та студентів будівельних спеціальностей Київського Національного університету будівництва і архітектури (КНУБА-Б); 400 осіб університету «Україна» (УУ) інженерних та біомедичних технологій, інших технічних напрямків; були отримані такі дані (рис.1): більшість студентів переконані не лише у необхідності засвоєння знань з екології, а й у формуванні екологічної компетентності (підготовки), що сприятиме їх орієнтації у сучасному соціумі, вибраній професії з позицій екологічного імперативу та активній участі у суспільній екологічній діяльності.

На запитання про необхідність творчого (креативного) підходу до вирішення екологічних питань у своїй галузі 88% студентів НАУ відповіли ствердно, 8% - не визначилися і лише 4% вважали, що ці питання їх не цікавлять. На будівельних спеціальностях (КНУБА-Б) ці показники виявилися нижчими, зокрема 72% студентів вважали за необхідне формування у ВНЗ екологічної компетентності, 12 % - були індиферентними до поставленого питання, а 10% - вважали достатніми отриманні знання у розмірі одного кредиту з екології. Студенти технічних спеціальностей університету «Україна» показали ще нижчі результати: за поглиблену екологічну підготовку висловилися 56% студентів, 28% - не визначилися і лише 16% - були проти формування екологічної компетентності.

Переможцями» цієї форми опитування виявилися студенти архітектурного факультету (КНУБА-А) - 98% учасників були за посилення екологічної підготовки у ВНЗ, пропонували свої підходи до вдосконалення цього процесу, проявляли професійний креатив у галузі екологічної підготовки і лише 2% студентів виказали сумніви щодо посилення екологічної складової навчання, але не виявилось таких, що не визначилися.

НАУ – Національний авіаційний університет;
КНУБА – Київський національний університет будівництва і архітектури;
КНУБА (А) – Архітектурний факультет;
КНУБА (Б) – Будівельні спеціальності;
УУ – Університет «Україна» (факультети інженерних та біомедичних технологій).

Рис. 1 – Усвідомлення студентами технічних спеціальностей необхідності розширення і збільшення екологічної підготовки у ВНЗ

Таким чином, проведені педагогічні дослідження показали достатньо високу зрілість нинішнього студентства до розширення і поглиблення екологічної підготовки, формування екологічної компетентності для практичної реалізації сучасних завдань екологічного імперативу у технічній галузі і переходу до розбудови освіти для збалансованого розвитку, Десятиліття якої вступило у свою завершальну, третю стадію, згідно Стратегії ЄЕК ООН [10, с. 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті еколого-креативної підготовки майбутніх фахівців інноваційні технології покликані розвивати у студентів компетентність, творчість, цілеспрямованість, адаптаційну гнучкість. Нові здібності, що формуються за такої організації навчального процесу, надалі можуть перетворитися у конкретну професійну діяльність з високим рівнем екологічного змісту [1, с. 19].

Проблема системного запровадження самостійної пізнавальної діяльності (СПД) у процесі вирішення завдань екологічної освіти студентів ВНЗ, з урахуванням підготовки майбутніх фахівців технічного профілю, залишається відкритою. СПД є специфічною, з

притаманними їй принципами, підходами, завдяки яким викладач перестає бути єдиним джерелом інформації, а стає співтворцем особистісної педагогіки навчання, де домінує співпраця, відкритість, довіра між викладачем і студентом. Вона посилює мотивацію та інтерес обох до творчості, формування дослідницьких умінь в умовах екологічної кризи, що є одним з актуальних завдань сучасної освіти взагалі [6, с. 145].

На сучасному етапі соціально-економічного поступу має переважати науково-дослідницька, фактично еколого-креативна діяльність студентів і викладачів, а провідним завданням кожного навчального закладу, особливо вищого, повинно бути формування цілісних, гармонійних особистостей як студентів, так і викладачів у процесі науково-педагогічної діяльності [9, с.233]. У вітчизняній педагогіці підходи до організації самостійного навчання досліджуються давно, але їх результати не набули достатнього поширення у навчально-виховному процесі через суб'єктивні та об'єктивні чинники, серед яких можна виділити [5, с.42]:

- репродуктивний стиль навчання і засвоєння знань, що ґрунтується на поділі функцій між викладачем і студентом: викладач повідомляє, студент – запам'ятовує, відповідає;

- система контролю знань спрямована на визначення репродуктивних вмінь, у той час, як вміння узагальнювати, систематизувати, робити висновки, використовувати знання у проблемних ситуаціях, встановлювати міжпредметні і внутрішньо предметні зв'язки, наявність логічного мислення, залишаються поза системою оцінювання.

Метою екологічної освіти є формування екологічного мислення, світогляду, екологічної культури, що може бути реалізована системним, неперервним, наскрізним навчанням через упровадження сучасних інноваційних технологій [7, с.410].

Виклад основного матеріалу. Для підвищення ефективності навчальної діяльності велику роль відіграють організаційно-педагогічні заходи: система психолого-педагогічних чинників, що стимулюють процес творчої активності; спрямованість на особистісні особливості студентів; систематичність у роботі; забезпечення самостійно-пізнавального навчання, комунікативної культури; ефективність контролю і оцінювання роботи студентів на засадах співробітництва, співтворчості, що сприяють посиленню і розвитку інтересу до навчання.

Такі види діяльності дозволяють працювати у посиленому темпі, режимі, вирішувати поставлені завдання. Узагальнення науково-педагогічної літератури, власний досвід дозволили визначити доцільність використання різних видів самостійної пізнавальної діяльності у процесі вирішення завдань еколого-креативної

підготовки студентів ВНЗ технічного спрямування: науково-дослідницька діяльність; лабораторно-практична робота; звіти за результатами практик; комплексні реферати, статті, самостійні роботи; підготовка до диспутів, «мозкових штурмів», круглих столів; складання екологічного розділу до курсових і атестаційних робіт.

У створюваній моделі еколого-креативної підготовки студентів ВНЗ технічного профілю особлива увага приділялася розробці і впровадженню у навчальний процес таких інноваційних технологій, що передбачають застосування методів активного оволодіння матеріалом. Відомо, що використання таких його видів, як ділові ігри, дискусії, «мозкові штурми», круглі столи значно підвищують ефективність засвоєння змісту екологічної освіти та сприяють формуванню етичного ставлення до навколишнього середовища, людей [5, с.43]. Одним із важливих та мало використовуваних у сучасному педагогічному навчанні є, також, метод проектної діяльності [6, с.167].

На діалогове (полілогове) навчання покладається ряд завдань, серед яких набуття навичок вести конструктивну дискусію, підвищувати культуру спілкування, а також формування умінь: висловлювати та аргументувати власну точку зору; коректно ставити запитання і етично подавати репліки; відстоювати власну думку з викладачем, колегою, опонентом; формувати культуру мовлення, дискусії, спілкування; працювати у колективі.

Проблемність дискусії (діалогу, полілогу) є дидактичним орієнтиром у навчальному процесі, про що свідчать результати констатувального етапу експерименту, що показали, як нагальні екологічні проблеми включають у дискусію майже 100% її учасників, а менш значущі питання заохочують до активної роботи лише 60 – 70 % студентів.

Важлива роль у проведенні «мозкових штурмів» належить викладачу – організатору і керівнику цієї діяльності, який [5, с.42] визначає тему, готує запитання, здійснює інструктаж, вказує джерела інформації, відповідальних доповідачів (за необхідністю), запрошує спостерігачів, фахівців з даної проблеми, ветеранів відповідної галузі.

Під час проведення дискусій трапляються випадки, коли через напружений стан, що виникає у процесі виступів, некоректних висловлювань, нетактовних запитань, інтелектуально-емоційна атмосфера заходу стає агресивною, недобррозичливою, несприятливою для конструктивного спілкування. В таких випадках викладач повинен вміти повернути дискусію у позитивну площину, на досягнення поставленої мети і вирішення конкретних завдань.

У еколого-креативній моделі підготовки студентів технічних спеціальностей ВНЗ дискусійні форми навчання, зокрема «мозкові

штурми», відігравали значну роль у формуванні екологічного мислення, свідомості, етики, культури і, з нашої точки зору, цій навчальній діяльності повинна приділятися особлива увага. Розроблений нами навчальний посібник «Екологія» містить ряд тем, які використано для дискусійного обговорення, зокрема у розділі «Екологічні проблеми сучасності»:

1. Твій особистий внесок у подолання екологічної кризи – глобальної, регіональної, локальної – вчора, сьогодні, завтра.

2. Порівняльний характер виконання вітчизняного і західноєвропейського екологічного законодавства: реалії і перспективи.

3. Військовий комплекс і навколишнє природне середовище.

4. Мілітаризація держав у світлі ноосферогенезу.

5. «Зелені» технології – курс до «зеленої» політики.

6. Де межі достатнього екологічного споживання?

7. Факти про стан навколишнього природного середовища – класики, періодика, власний досвід.

8. Заходи зі збереження довкілля – приклади, засоби, технології.

9. Успішні екологічні дії громадськості у світі і на теренах України.

10. Взаємодія людини (суспільства) і Природи як проблема світогляду.

11. Екологічна криза - криза антропоцентричної свідомості.

12. Чи потрібна екологічна освіта сьогодні, завтра і в якому обсязі?

Теми для дискусій викладач може формулювати сам, підключаючи до цього процесу студентів, визначаючи у такий спосіб рівень їхньої зацікавленості, глибини обізнаності та необхідності проведення запланованого заходу. Обговорення вибраної теми може відбуватися у години навчання, або у спеціально відведений час у разі згоди студентів на відповідну глибину теми, ґрунтовність підготовки, зацікавленість групи, можливість зустрітися та почути корифея, ветерана, практика певної галузі, отримати його оцінку за відповідний рівень знань, вміння вести діалог чи полілог, робити аналіз і висновки з почутої інформації, працювати у команді тощо.

Для реалізації Концепції екологічної освіти чи Концепції (Стратегії) освіти для сталого (збалансованого) розвитку потрібно розробити і впровадити систему національного моніторингу та оцінювання освітянської сфери з обговоренням її у суспільстві, керівних структурах держави з метою покращення діючого та ефективного перспективного управління [4, с.74]. Пропонується застосовувати два види моніторингу: 1) моніторинг виконання; 2) моніторинг ефективності. Моніторинг виконання визначає стан упровадження запланованих заходів. Моніторинг ефективності встановлює рівень досягнення запланованих результатів. Мірилом

успіху є ефективність (кращі результати при менших витратах). Обидва види моніторингу взаємопов'язані і важливі, але оцінювальний процес доцільно розпочинати з моніторингу виконання [8, с.159].

У ході моніторингу проводиться порівняння виконаних заходів та видів діяльності із запланованими. Якщо виявлено розбіжності – у позитивному чи негативному сенсі - керівник програми уповноважений відновити відповідність між планами і реальними діями. При оцінюванні робиться, також, висновок щодо результатів виконання плану з огляду на поставлені завдання або запланований ефект. Коли моніторинг програми не виявив жодного відхилення від плану, проте у кінцевому підсумку завдання не виконано, можна виправити ситуацію, скоригувавши план. Часто розбіжності є серйознішими і доводиться повертатися до первісного діагностичного аналізу чи логічної схеми програми, щоб виявити причини відхилення від плану.

Система управління інформацією може виконувати: 1) моніторинг процесу; 2) моніторинг вкладених ресурсів та інвестицій; 3) моніторинг результатів; 4) моніторинг впливу [8, с.170].

Схема впровадження системи моніторингу може бути такою: формулюється загальне бачення – стратегічна мета, визначаються завдання з розробкою відповідних індикаторів. Завдання – це зобов'язання кількісного і якісного характеру, наприклад, збільшення кількості годин на екологічні дисципліни у ВНЗ на 20%, що мають бути реалізовані протягом певного періоду, скажімо, упродовж 5 років. Тобто, встановлюються певні орієнтири (індикатори) для впровадження заходів та отримання результатів. Індикатори використовують для оцінки досягнень з виконання поставлених завдань.

Список індикаторів уточнюється та затверджується у відповідних Міністерствах, управліннях, відділах освіти усіх рівнів, після чого кожна ланка формальної і неформальної освіти відстежується за встановленими індикаторами, використовуючи необхідну інформацію зі звітів. Система звітності повинна бути ефективною, оскільки за її допомогою реєструються результати роботи усіх навчальних закладів та організацій, відповідальних за впровадження Концепції екологічної освіти та програми її виконання. Вона може бути розроблена з врахуванням досвіду реалізації Програм екологічних дій у країнах Європи [4, с.75].

Звіти повинні мати інформаційно-просвітницький, навчальний характер, сприяти впровадженню ідей збалансованого, екобезпечного розвитку та підвищенню якості життя громадян. Чітка і зрозуміла система звітності вдосконалює процес моніторингу впливу проведених заходів, який охоплює збір кількісних та якісних даних,

що відображають організаційний розвиток екологічної освіти, освіти для збалансованого розвитку, процеси вдосконалення людського потенціалу. Дані стосовно довкілля відображають фактичне поліпшення його стану. За допомогою якісних показників, що збираються за допомогою опитування, тестування, інтерв'ю, можна забезпечити реальну картину дієвості впроваджених заходів.

Необхідно тримати на контролі об'єктивність, точність даних, оскільки відомі підходи радянського минулого, коли практикувалося завищення показників, викривлення реальної дійсності. При розробці системи національного моніторингу варто передбачити створення електронної системи, де зберігалася б уся звітність і була доступною для будь-кого у будь-який момент, як це має бути у інформаційному суспільстві [3, с. 89].

Система аудиту і оцінювання упровадження Концепції екологічної освіти чи Концепції освіти для збалансованого розвитку повинна передбачати громадський контроль виконаної роботи. Ці заходи здійснюються як у процесі реалізації програми, так і після її завершення, а сутність полягає у оцінці громадськістю стану виконання завдань на усіх ланках. Наприклад, представники громадської організації «Центр екологічного розвитку» проводять аудит поширення та якості екологічної освіти у державі, функціонування її мережі, а потім спільно аналізують результати досліджень і повідомляють широкій громадськості результати оцінки [3, с.127].

До рекомендацій розробки системи моніторингу екологічної освіти та освіти для збалансованого розвитку варто включити підготовку та перепідготовку кадрів, підвищення екологічної кваліфікації керівників усіх рівнів, встановити науково обґрунтовані індикатори для оцінки впливу здійснюваних заходів на процес просування до поставлених цілей. Система моніторингу мала б розроблятися разом з Концепціями, де формулюються цілі, завдання, визначаються основні показники - індикатори.

Скажімо, індикатори сталого (збалансованого) розвитку – це індекси, що використовуються для оцінки поступу району, регіону чи країни у цілому, якості життя людей, здоров'я, довкілля, антропогенного впливу на стан навколишнього природного середовища. Індикатори встановлюються в залежності від пріоритетів та завдань окремо взятої території чи суб'єкта. Ці показники мають бути єдиними для загальної оцінки і порівняння. Можуть бути, також, окремі фіксовані індикатори, які застосовуються для конкретної території чи суб'єкта. З іншого боку – це комплекс показників, що дозволяють вести моніторинг за соціумом, навчальним процесом, економікою, екологічним станом довкілля і оцінювати прогрес у досягненні поставлених цілей.

Відповідні набори індикаторів варто розробити для кожної цілі та мети Концепції екологічної освіти України, Концепції національної системи освіти для збалансованого розвитку, тобто при створенні *системи моніторингу екологічної освіти* та оцінки її впливу на стан суспільства, варто використовувати набір індикаторів для кожного означеного рівня: національного, регіонального, місцевого, а також для кожного ВНЗ, школи, проекту, ініціативи тощо. Без системи моніторингу будь-яка Концепція чи План дій не будуть реалізовані та залишаться тільки добрими намірами. Україна нині відстає від європейських держав у процесі запровадження принципів сталого (збалансованого) розвитку і освіти для його розбудови. Головною причиною такого стану є недостатня увага до системи моніторингу у державі, в освіті, зокрема як важливого засобу зворотного зв'язку, ефективного чинника управління і менеджменту.

Висновки. Отже, застосування активних інноваційних технологій, зокрема еколого-креативної моделі підготовки майбутніх фахівців технічних спеціальностей ВНЗ ґрунтується на використанні систематичної і системної самостійної пізнавальної діяльності студентів, а саме на застосуванні діалогових і полілогових методів, «мозкових штурмів», значно розширює екологічний світогляд, ефективно формує екологічне мислення, свідомість, етику, культуру, шанобливе ставлення до іншої думки, максимально спрямовуючи студентів до творчого, практичного застосування отриманих у процесі навчання екологічних знань.

Список використаних джерел

1. Білик Л.І. Теоретико-методологічні основи формування екологічної відповідальності студентів у системі виховної роботи вищого технічного навчального закладу. Автор. дис... докт. пед. наук 13.00.04. – Черкаси, 2005. – 51 с.
2. Білявський Г.О., Тимочко Т.В., Пащенко О.В. Національні проблеми освіти і наукового забезпечення у сфері збалансованого розвитку // Освітні та етичні засади збалансованого розвитку: Бібліотека ВЕЛ, сер. «Стан навколишнього середовища», липень 2008. - № 7, С. 2-7.
3. Громадська оцінка екологічної політики в Україні.: Доповідь українських громадських екологічних організацій. – К., 2003. – 140с.
4. Ліпський П.Ю. Необхідність нової моделі освіти у зв'язку з переходом України на засади сталого розвитку // Соціально-гуманітарні та психолого-педагогічні науки: Зб. наук. праць. – 2003. – С. 74-76.
5. Ліпський П.Ю. Використання методу «мозкового штурму» при викладанні екологічних дисциплін // Шляхи реформування заочної (дистанційної) вищої освіти: Всеукраїнська наук.-метод. конф. – Львів: Українська академія друкарства, 2000. – С. 42-43.
6. Лук'янова Л.Б. Екологічна освіта у професійно-технічних навчальних закладах: теоретичний і практичний аспекти. Монографія. – К.: Міленіум, 2006. – 250с.

7. Плахотнік О.Ю. Інновація та інноваційний процес як педагогічні категорії // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. праць / Редкол.: І.А.Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2000. – С. 410-414.
8. Рекомендації до проекту Національної стратегії сталого розвитку України за підсумками конференцій: Економічні реформи в Україні у контексті переходу до сталого розвитку. – К.: Інтелсфера, 2001. – С. 159-174.
9. Саєнко Т.В. Освіта екобезпечного інформаційного суспільства: проблеми і перспективи. – К: Освіта України, 2008. – 299 с.
10. Стратегія ЄЕК ООН освіти для сталого розвитку. – Одеса: Екологія, 2005. – 44с.

Рассмотрены пути модернизации экологического образования высшей школы в период компетентностной парадигмы и заключительного этапа Декады образования для устойчивого развития (2011-2014 гг.).

Мониторинг экологического образования; образование для устойчивого (сбалансированного) развития; информационное общество.

The ways of modernization of ecological or environmental education in high school during the competency paradigm and final phase of the Decade of Education for Sustainable Development (2011-2014) were discussed.

Monitoring of ecological or environmental education, education for sustainable (balance) development; information society.

УДК 378.057.875

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ ОСОБИСТОСТІ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Л.А. Сподін

Систематизовано підходи до розуміння сутності структури особистості в наукових дослідженнях; запропоновано антропоморфну схему структури особистості.

Ключові слова: особистість, структури особистості, спрямованість.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Важливим фактором підвищення ефективності будь-якої організації в умовах ринкової системи господарювання є активізація людського начала, що робить актуальною і саму проблему людини, спонукає до вивчення складного поняття особистості та її структури. Сьогодні, як зазначають багато дослідників, акцент слід робити саме на особистості виробника, зокрема на тих її складових, які в значній мірі